

30.10.2018

EOAK/2/2018

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

SAATTAJAKORTIN MYÖNTÄMISKRITEERIT JA KERÄTTÄVÄT TIEDOT

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Turun kaupungin ja Liedon kunnan menettelyä liikunta- ja kulttuuripalveluihin suunnatun saattajakortin myöntämiskriteerejä ja rekisteriin kerättäviä tietoja koskevassa asiassa.

Kantelijan mielestä Turun kaupunki keräsi saattajakortin hakijalta tarpeettomasti arkaluonteisia tietoja, sillä avustajan tarve tuli ensisijaisesti osoittaa kuntoutus- tai palvelusuunnitelmalla. Liedon kunta edellytti lääkärin tai fysioterapeutin lausuntoa sekä lisäksi mahdollista kuntoutus- tai palvelusuunnitelmaa. Kantelijan mukaan suunnitelmissa on muutakin tietoa kuin mitä saattajakortin hakemisessa tarvitaan. Kantelija arvosteli myös sitä, että avustajan tarpeen todistamiseen ei kelpaa sosiaalityöntekijän lausunto avustajan tarpeesta.

Kantelijan mielestä eri vammaisryhmät oli asetettu eriarvoiseen asemaan saattajakortin hakuprosessissa, koska näkövammaiset saivat saattajakortin esittämällä näkövammaiskorttia.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta Turun kaupungin vapaa-aikatoimiala antoi 14.3.2018 päivätyn selvityksen ja Liedon kunnan sivistystoimi antoi 20.2.2018 päivätyn selvityksen.

3 RATKAISU

3.1 Saatu selvitys

Selvityksen mukaan Kaarinassa, Liedossa, Maskussa, Mynämäellä, Naantalissa, Nousiaisissa, Paimiossa, Raisiossa, Ruskolla, Sauvossa ja Turussa on käytössä yhteinen saattajakortti. Saattajakortin tavoite on helpottaa vammaisen tai pitkäaikaissairaana liikunnan ja kulttuurin harrastamista. Kortti oikeuttaa yhden saattajan maksuttomaan sisäänpääsyyn kuntien määrittelemille liikuntapaikoille ja kulttuuripalveluihin. Turun seudun kunnissa asuvalla henkilöllä, jolla on avustajan tarve, on mahdollisuus hakea saattajakorttia koti- tai asuinkunnastaan. Selvityksen mukaan saattajakortti on tietyille väestöryhmälle kohdennettu etu. Palvelun oikean ja yhdenvertaisen kohdentumisen varmistamiseksi hakijan edellytetään osoittavan täyttävänsä palvelun saamisen edellytykset.

Selvityksen mukaan saattajakorttia käyttävien kuntien edustajat kokoontuivat 8.2.2018. Kunnat tarkistivat ja yhtenäistivät saattajakortin yleisohjeet kaikkien kuntien osalta. Selvityksen mukaan kortin myöntämisperusteet ovat tulevaisuudessa samat kaikissa kunnissa. Uusien yleisohjeiden mukaan kortin myöntää kunnan liikunta- tai sosiaali- ja terveystoimet hakemuksen perusteella.

Korttia anottaessa tulee esittää kuntoutus- / palvelusuunnitelma tai sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön (esim. lääkäri, fysioterapeutti, kuntoutusohjaaja, toimintaterapeutti, sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja jne.) lausunto. Näkövammaiset saavat kortin myös esittämällä Varsinais-Suomen Näkövammaiset ry:n näkövammaiskortin.

Kunnat sopivat, että edellä mainitut uudet ohjeet ja hakulomake otetaan kaikissa kunnissa käyttöön 1.4.2018 alkaen. Tämän lisäksi saattajakorttihakemuslomaketta päivitetään ja se toimitetaan kaikkien kuntien käyttöön. Kortin voimassaoloaika on samalla sovittu pidennettäväksi kolmesta viiteen vuoteen.

Selvityksessä todetaan, että muutosten jälkeen myöskään Liedossa ei vaadita lääkärlausunnon lisäksi palvelusuunnitelmaa. Selvityksen mukaan korjaus on tehty Liedon kunnan hakuohjeisiin kunnan verkkosivuille.

Selvityksen mukaan uudella käytännöllä ja myöntämisperusteilla on pyritty helpottamaan asiakkaiden hakuprosessia. Tähän pyritään hyväksymällä hakuprosessissa ne asiakirjat ja kortit, joita asiakkailta mahdollisesti jo muutoinkin on. Kortin myöntämisen kannalta olennainen tieto on, että henkilö tarvitsee avustajan osallistuakseen tilaisuuksiin, joihin kortti oikeuttaa. Kortti myönnetään edellä yleisohjeissa mainituista asiakirjoista saatavien tietojen perusteella.

Esimerkiksi kuntoutus- ja palvelusuunnitelma on käytännöllinen tapa osoittaa avustuksen tarve niiden henkilöiden osalta, joilla tällainen suunnitelma on tehty. Käytännön on arvioitu vähentävän tarvetta erillisten lausuntojen hankkimiselle ja siten helpottavan asiointia. Selvityksen mukaan asiakas voi halutessaan liittää hakemukseen vain sen osan selostetta, jossa kuvataan toimintakykyä sekä avustuksen tarvetta ja myös peittää selosteesta osuuksia, jotka eivät ole saattajakortin myöntämisen kannalta tarpeellisia. Asiakas päättää mitä lausuntoa hän hakemuksessaan käyttää ilman, että olisi mitään ensisijaisesti suositeltavaa lausuntotyyppiä. Yleisimmin valittava asiakirja tai lausunnon kirjoittaja valikoituu sen mukaan, mikä on asiakkaan kannalta helpoiten järjestettävissä.

Selvityksen mukaan asiakirjoista kerättävien tietojen suhteen kunnat toimivat yleisten rekisteri- ja arkistointisääntöjen ja -ohjeiden mukaisesti. Yleinen käytäntö on, että kunnat palauttavat saamansa suunnitelmat ja lausunnot saattajakortin hakijalle myönnetyn kortin kanssa suljetussa kirjekuoressa.

Turun selvityksessä todetaan, että asiakkaan yhteystiedot ja tieto hänelle myönnetystä kortista sekä sen voimassaoloajasta kirjataan sähköiseen asiakastieto-ohjelmaan (Liitu). Tämän lisäksi hakulomakkeet säilytetään mapeissa lukitussa kaapissa. Mikäli saattajakorttia on haettu erillisellä lausunnolla tai esimerkiksi palvelu- tai kuntoutussuunnitelmalla, kirjaa kortin myöntävä työntekijä hakulomakkeeseen ne tiedot, joihin perustuen saattajakortti on asiakkaalle myönnetty. Tällainen voi esimerkiksi olla tieto liikkumisen apuvälineestä (esim. pyörätuoli, rollaattori), tieto avuntarpeesta päivittäisissä toimissa (esim. pukeutuminen, peseytyminen) tai liikkumisessa tai vapaa-ajan harrastuksissa tai esim. kommunikointiin, muistiin, toiminnanohjaukseen ym. liittyvät haasteet, joiden johdosta voidaan päätellä asiakkaan tarvitsevan avustajaa tai saattajaa myös liikunta- tai kulttuurikohteissa.

Selvityksen mukaan rekisteriselosteen sisältöä päivitetään siten, että siitä selkeämmin ilmenee säilytettävät asiakirjat ja kerättävät asiakastiedot.

3.2 Kannanotto

Saadun selvityksen mukaan Turun seudun 11 kunnassa, esimerkiksi Turussa ja Liedossa, on käytössään erityisryhmille suunnattu saattajakortti, jonka tavoite on edistää vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden mahdollisuuksia osallistua yhdenvertaisesti kulttuuri- ja liikuntaharrastuksiin. Kortti oikeuttaa saattajan maksuttomaan sisäänpääsyyn kuntien määrittelemille liikuntapaikoille ja kulttuuripalveluihin.

Pidän myönteisenä sitä, että saattajakortilla edistetään YK:n vammaissopimuksen 30 artiklan mukaisten oikeuksien toteutumista, jotta vammaiset henkilöt voisivat osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun. Vammaissopimuksen 30 artiklan mukaan toteutettavilla toimenpiteillä on muun muassa tarkoitus varmistaa, että vammaiset henkilöt pääsevät paikkoihin, joissa tarjotaan kulttuuriesityksiä tai -palveluja. Toimenpiteillä kannustetaan ja edistetään vammaisten henkilöiden mahdollisimman laajaa osallistumista kaikille suunnattuun urheilutoimintaan kaikilla tasoilla sekä varmistetaan, että vammaiset henkilöt pääsevät urheilu-, virkistys- ja matkailupaikkoihin. Lisäksi asianmukaisilla toiminnoilla varmistetaan, että vammaiset henkilöt saavat palveluja virkistys-, matkailu-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintojen järjestäjiltä.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Saattajakortti ei ole kuitenkaan sellainen laissa säädetty etuus, jonka myöntämiskriteerit olisi nimenomaisesti määritelty laissa. Tämän vuoksi Turun kaupunki ja Liedon kunta ovat voineet itse määritellä saattajakortin myöntämisehdot ja -kriteerit. Korostan, että vaikka kysymyksessä ei ole lakisääteinen etuus, tulee saattajakortin myöntämiskriteerien määrittelyssä ja hakijoiden kohtelussa pyrkiä mahdollisimman yhdenvertaiseen ja oikeudenmukaiseen menettelyyn.

Turun kaupunki ja Liedon kunta ilmoittivat minulle antamissaan selvityksissä, että kantelun johdosta tekemäni selvityspyynnön jälkeen Turun seudun yksitoista kuntaa ovat yhtenäistäneet saattajakortin myöntämisperusteet ja yleisohjeet. Esimerkiksi kortin voimassaoloaika on pidentetty, saattajan tarpeen osoittamiseksi hyväksyttävien asiakirjojen määrää on lisätty, rekisteriselosteen sisältöä päivitetään kerättävien tietojen osalta ja myös hakemuslomaketta päivitetään. Katson, että Turun kaupunki ja Liedon kunta ovat edellä kuvatulla tavalla ryhtyneet toimenpiteisiin saattajakorttikäytäntöjen kehittämiseksi ja hakemismenettelyn helpottamiseksi. Asia ei tältä osin anna minulle laillisuusvalvojana aihetta enempään.

Asiaa ratkaistessani havaitsin, että Liedon kunnan liikuntapalvelujen verkkosivujen tekstissä olevat saattajakortin myöntämiskriteerit eivät olleet samat kuin verkkosivulta erikseen tulostettavassa hakemuslomakkeessa (pdf-tiedosto).

Liedon verkkosivuilla olevan tekstin mukaan ”korttia anottaessa tulee esittää kuntoutus- / palvelusuunnitelma tai sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön (esim. lääkäri, fysioterapeutti, kuntoutusohjajaa, toimintaterapeutti, sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja jne.) lausunto. Näkövammaiset saavat kortin myös esittämällä Varsinais-Suomen Näkövammaiset ry:n näkövammaiskortin.”

Verkkosivuilla olevassa hakemuslomakkeessa on suppeampi kirjaus soveltuvista todistuksista: ”Korttia hakevan tulee todistaa avustajan tarve esittämällä kuntoutus- tai palvelusuunnitelma. Mikäli sellaista ei ole, tarvitaan tälle lomakkeelle täytetty lääkärin tai fysioterapeutin lausunto avustajan tarpeesta.” Lomakkeeseen on myös kirjattu, että kortin saa osoittamalla näkövammaiskortin.

Kiinnitän Liedon kunnan sivistystoimen huomiota edellä mainittuun epä johdonmukaisuuteen kunnan verkkosivujen ja hakemuslomakkeen saattajakorttia koskevissa kirjauksissa. Korostan,

että hallintolain 9 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä.

Saamani selvityksen valossa minulla ei ole aihetta epäillä lainvastaista menettelyä saattajakortin hakemiseen liittyvien asiakastietojen käytön ja keräämisen osalta. En ole myöskään havainnut, että eri vammaisryhmiä olisi asetettu lainvastaisesti eriarvoiseen asemaan saattajakortin hakuprosessissa. Tämän vuoksi asia ei näiltä osin anna aihetta toimenpiteisiini.

Tässä yhteydessä totean vielä yleisellä tasolla, että Suomessa on otettu käyttöön EU:n vammaiskortti kesäkuussa 2018. EU:n vammaiskortti on vapaaehtoinen maksullinen kortti, jolla vammaisen henkilö voi todistaa vammaisuutensa tai avustajan tarpeensa Suomessa ja muissa EU-maissa. Korttia voi käyttää matkustettaessa esimerkiksi kulkuneuvoilla ja osallistuttaessa liikunta- ja kulttuuritapahtumiin.

Kortin tarkoitus on edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja liikkuvuutta Euroopassa. Kortin kriteerit ja myöntämisyjärjestelmä on määritelty eri EU-maissa kansallisesti eivätkä ne ole yhtenäiset eri maissa. Korttia on kehitetty Suomessa EU:n tuella yhdessä vammaisjärjestöjen, palveluntarjoajien, sosiaali- ja terveysministeriön, Kelan sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa. Kortin kehittämisestä ja jakelusta vastaavat Suomessa vammaisjärjestöt. Vammaiskortin toimeenpanon koordinoinnista vastaa Kehitysvammaisten Palvelusäätiön Vammaiskorttitoimisto.

EU:n vammaiskortin saaminen on kytketty tiettyjen palvelujen ja tukien olemassa oleviin päätöksiin. Vammaiskorttia myönnettäessä ei siis tehdä erillistä hallintopäätöstä eikä käytetä yksilöllistä harkintaa. Vammaiskorttia voivat hakea henkilöt, joilla on olemassa oleva päätös tietyistä palveluista tai etuuksista. Tällaisia päätöksiä ovat muun muassa päätös Kelan vammaistuesta tai henkilökohtaisen avun päätös. Osalla päätöksistä vammaiskorttiin voi saada A-merkinnän, jolla voi halutessaan todentaa avustajan tai tukihenkilön tarpeen tai mukanaolon. Lisätietoa EU:n vammaiskortista: www.vammaiskortti.fi.

4 TOIMENPITEET

Lähetän tästä ratkaisustani jäljennöksen Turun kaupungin vapaa-aikatoimialalle ja Liedon kunnan sivistystoimelle. Kiinnitän Liedon kunnan huomiota edellä saattajakorttia koskevista kirjauksista sanottuun. Asia ei antanut minulle aihetta muuhun.